

Առաջարկ

«Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում և հարակից օրենքներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին ՀՀ օրենքների նախագծերի վերաբերյալ

ՀՀ դատական համակարգում մասնագիտացված հակակոռուպցիոն դատարան ձևավորելու նպատակով ՀՀ արդարադատության նախարարության կողմից մշակվել է «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում և հարակից օրենքներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին ՀՀ օրենքների նախագծեր, որոնց վերաբերյալ առկա են հետևյալ նկատառումները.

1. **2019թ. ընդունված դատական և իրավական բարեփոխումների 2019-2023թթ. ռազմավարությամբ նախատեսվեց ՀՀ դատական համակարգում ձևավորել հակակոռուպցիոն դատարան:** Ընդ որում, ռազմավարության ռազմավարական ուղղություններն ու նպատակները սահմանող 1-ին բաժնում ամրագրված է, որ հակակոռուպցիոն դատարանը պետք է վայելի հանրային բարձր վստահություն, իսկ դատավորները պետք է ունենան մասնագիտական բարձր պատրաստվածություն: Միաժամանակ նախատեսվում է դատավորների ընտրության գործընթացում ներառել նաև փորձագետներ: «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում առաջարկվող փոփոխության 8-րդ և 21-րդ հոդվածներում սահմանվում է, որ ՀՀ բարձրագույն դատական խորհուրդը (այսուհետ՝ ԲԴԽ) հակակոռուպցիոն դատարանի դատավորների ընտրության հարցում կարող է ներգրավել փորձագետների, ովքեր ունեն հակակոռուպցիոն գործունեության ոլորտում 3 տարվա ստաժ: Միաժամանակ նախատեսվում է, որ փորձագետների ներգրավման կարգը սահմանում է ԲԴԽ-ն: Հարկ է նշել, որ 8-րդ հոդվածում փորձագետի ներգրավման հարցում ԲԴԽ հայեցողությունն ըստ էության նշանակում է, որ փորձագետ կարող է նաև չներգրավվել, ինչը հակակոռուպցիոն դատարանի ձևավորման սկզբունքների առումով հակասում է վերոնշյալ ռազմավարությամբ նախանշված սկզբունքներին՝ առաջնահերթության կարգով դատավորների նկատմամբ վստահության բարձր աստիճանի ապահովմանը: Բացի այդ, ներկայացված նախագիծը չի պարունակում հակակոռուպցիոն դատարանի դատավորների ընտրության գործընթացի թափանցիկությունն ու հրապարակայնությունն ապահովող իրավակարգավորումներ, ինչպիսիք կարող էին լինել դատավորների թեկնածուների առաջադրման և ընտրության գործընթացի հետագա փուլերի վերաբերյալ տեղեկատվական աղբյուրներով, այդ թվում՝ ՉԼՄ-ներով հրապարակայնության ապահովումը:

Առաջարկ.

- հակակոռուպցիոն դատարանի դատավորների ընտրության գործընթացում փորձագետների ներգրավման հարցում բացառել ԲԴԽ հայեցողությունը և այն նախատեսել որպես պարտադիր նորմ: Միաժամանակ իրավակարգավորումներով նախատեսել միջազգային փորձագետների ներգրավման հնարավորությունը,
- նախատեսել, որ դատավորների թեկնածուների առաջադրման և ընտրության գործընթացի բոլոր փուլերում դատական դեպարտամենտը և ԲԴԽ-ն պարտավոր են ապահովել թափանցիկությունը և հրապարակայնությունը՝ ՉԼՄ-ներով և տեղեկատվական այլ աղբյուրներով, այդ թվում՝ ուղիղ հեռարձակումներով: Մասնավորապես՝ անհրաժեշտ է ապահովել թեկնածուների առաջադրման փուլում վերջիններիս ցուցակի հրապարակումը, գրավոր քննության և ԲԴԽ-ում հարցազրույցի ընթացքում ուղիղ հեռարձակումը:

2. Նախագծի 13-րդ հոդվածում նախատեսված են այն չափանիշները, որոնք վերաբերում են հակակոռուպցիոն դատարանում թեկնածուների առաջադրման արգելքներին, որոնց շարքում նախատեսված է, որ հակակոռուպցիոն դատարանի դատավոր չի կարող նշանակվել այն անձը, ով լինելով այլ դատարանում դատավոր կամ նախկին դատավոր վերջին հինգ տարում ստացել է խիստ նկատողություն և հոդվածում թվարկված այլ խախտումների համար կարգապահական տույժեր և այլ սահմանափակումներ: Նույնը վերաբերում է նաև իրավապահ այլ համակարգերի նախկին և աշխատող թեկնածուներին՝ դարձյալ վերջին հինգ տարի և այլ սահմանափակումներով: Կարծում ենք, որ նման ժամկետային արգելք չպետք է լինի, քանի որ հակակոռուպցիոն դատավորների նկատմամբ հանրային բարձր վստահության սկզբունքը նախատեսող դատական և իրավական բարեփոխումների վերոնշյալ ռազմավարությամբ այս խնդիրը հանդիսանում է հակակոռուպցիոն դատարանի ձևավորման արմատական և գաղափարախոսական հենքերից, ուստի նպատակահարմար է սահմանել, որ հակակոռուպցիոն դատարանի դատավորների թեկնածուներն իրենց մասնագիտական գործունեության ընթացքում չպետք է կատարած լինեն կարգապահական պատասխանատվության համար հիմք հանդիսացող իրավախախտում: Հարկ է նշել, որ իրավախախտման կատարման ժամկետային սահմանափակումների պարագայում որպես հակափաստարկ կարող է հանդիսանալ նաև այդ ժամկետը օրինակ 1 օրով գերազանցելու հանգամանքը, ինչն իրավական առումով արժեզրկում է իրավախախտման վտանգավորությունը կոնկրետ հակակոռուպցիոն դատավորների պարագայում ժամկետով սահմանափակելու իրավակարգավորումը:

Առաջարկ.

• **Հակակոռուպցիոն դատարանի դատավորների թեկնածուներին ներկայացվող պահանջները սահմանող 13-րդ հոդվածից հանել իրավախախտման ժամկետային սահմանափակման ձևակերպումը և նախատեսել, որ հակակոռուպցիոն դատարանի դատավորն իր մասնագիտական գործունեության ընթացքում չպետք է ենթարկված լինի իր գործունեության հետ կապված պատասխանատվության:**

3. Ընդհանուր առմամբ, դատավորների թեկնածուների ընտրության գործընթացում պետական ռեսուրսների արդյունավետ իրացման, արդյունքում դատավորի կոչմանը և արդարադատության իրականացմանն առավելապես համապատասխանող թեկնածուների ընտրության գործում չափազանց կարևոր նշանակություն ունի դատավորների թեկնածուների հավակնորդների մասնագիտական և բարեվարքության պահանջներով գտման ճիշտ փուլային հաջորդականության սահմանումը: Նշվածն առավել քան կարևորվում է ներկայացված նախագծով հակակոռուպցիոն դատարանի դատավորների, ինչպես նաև ներկայումս ՀՀ սահմանադրական դատարանի դատավորների թեկնածուների առաջադրման կապակցությամբ հանրության շրջանում ծավալված բուռն քննարկումների ֆոնին: «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի գործող իրավակարգավորումներով ՀՀ կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի (այսուհետ՝ ԿԿՀ) կողմից բարեվարքությունը ստուգվում է դատավորների գրավոր քննության արդյունքները հաղթահարած թեկնածուների համար, այսինքն՝ մասնագիտական ստուգման առաջին փուլից հետո: Ստացվում է, որ պետությունը ծախսում է հսկայական ռեսուրսներ՝ թեկնածուների մասնագիտական գիտելիքները գրավոր քննության եղանակով ստուգելու համար, հետո կարող է պարզվել, որ թեկնածուն ունի խնդիրներ բարեվարքության հետ: Ընդ որում, վիճահարույց է այն հանգամանքը, որ մինչև գրավոր քննության փուլը դատական դեպարտամենտը ստուգում է թեկնածուների ներկայացվող պահանջների վերաբերյալ ներկայացված տեղեկատվության համապատասխանությունն իրականությանը, այդ թվում՝

գրավոր հարցումների միջոցով, ինչից հետո նոր անցնում մասնագիտական գիտելիքների ստուգման, **իսկ բարեվարքության պահանջի գործոնն անհասկանալիորեն թողնվում է հաջորդ փուլում:** Ընդ որում, ներկայիս իրավակարգավորումներով պրակտիկայում հնարավոր են իրավիճակներ, երբ թեկնածուն մեկ բալով գրավոր քննությունը չհաղթահարի, սակայն ունենա **գերազանց՝ սակայն չստուգված բարեվարքություն:**

Բարեվարքության չափանիշն, այն էլ՝ հետհեղափոխական ժամանակաշրջանում, առավել քան կարևոր է այն առումով, որ գործող դատավորների բարեվարքության գործոնն է առավելապես հանրության մոտ դատական իշխանության նկատմամբ վստահության ցածր աստիճանի հիմնական պատճառը: Եվ ելնելով այդ հանգամանքից՝ անհրաժեշտ է օրենսդրությամբ՝ բարեվարքության գործոնը՝ ուղղորդող չափանիշների հստակեցմամբ նախատեսել թեկնածուների ներկայացվող պահանջների ստուգման առաջին փուլում, իսկ դրան չբավարարելու դեպքում՝ բացառել այդ թեկնածուների հավակնորդների մասնակցությունը հետագա գործընթացին՝ հստակեցնելով հանրային պահանջով պայմանավորված պետության դիրքորոշումը դատական իշխանության նկատմամբ և ինչպե՞ս նաև պետական միջոցները: **Չարկ է արձանագրել նաև, որ օրենսդրությամբ բարեվարքության ստուգման փուլում ԿԿԳ-ն թեկնածուից պարզաբանումներ ստանալու իրավասությամբ օժտված չէ, ինչը կարող է խնդիրներ առաջացնել եզրակացության ամբողջականությունն և օբյեկտիվությունն ապահովելու առումով:**

Առաջարկ.

- **դատավորների թեկնածուների հավակնորդների բարեվարքության ստուգումն իրականացնել փաստաթղթերի ստուգման փուլից հետո՝ որպես ներկայացվող պահանջներին համապատասխանության գործոն: «Չայաստանի Չանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 98-րդ հոդվածում նշված հայտին կից փաստաթղթերը ստուգելու գործընթացին զուգահեռ 13.1 կետով նախատեսված բարեվարքության վերաբերյալ հարցաթերթիկն անմիջապես ուղարկել ԿԿԳ՝ խորհրդատվական եզրակացության համար.**
  - **ԿԿԳ մասին օրենքի 26.1 կետում կատարել լրացում, համաձայն որի՝ ԿԿԳ-ին ընձեռել դատավորների թեկնածուների հավակնորդների բարեվարքության ստուգման գործընթացում վերջիններից պարզաբանումներ ստանալու իրավունք:**
- 4. Նախագծի 15-րդ հոդվածի համաձայն՝ ԲԴԽ-ն հանրապետության նախագահի նշանակմանը հակակոռուպցիոն դատարանի դատավորի թեկնածու առաջադրելիս առաջնորդվելու է դատավորների թեկնածուների ցուցակի հաջորդականությամբ, որում չորրորդ հերթում ընդգրկված գիտական աստիճան ունեցող թեկնածուներին տրվում է առավելություն: Կարծում ենք, որ ԿԿԳ կողմից բարեվարքության ստուգման շրջանակներում չափորոշիչների հստակեցմամբ պետք է ստուգվի նաև թեկնածուների՝ գիտական աստիճանի պահանջներին համապատասխանության արժանահավատության հանգամանքը: Չարկ է նշել, որ թեկնածուների մասնագիտական փորձառության կամ ստաժի հանգամանքը ևս նշանակություն ունի թեկնածուներին առաջադրելիս և այդ հարցում ԿԿԳ-ն բարեվարքության շրջանակներում պետք է քննության առարկա դարձնի նաև ստաժի գրանցման ձևականության հանգամանքը՝ հաշվի առնելով տարբեր կազմակերպություններում ձևական ստաժի գրանցման հնարավորությունը:**

Առաջարկ.

- դատավորների թեկնածուների բարեվարքության ստուգման շրջանակներում ԿԿՀ-ին լիազորել ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարության բարձրագույն որակավորման կոմիտեի աջակցությամբ քննության առարկա դարձնել գիտական աստիճանի շնորհման գործընթացի օրինականության հարցը.
  - ԿԿՀ կողմից բարեվարքության ստուգման շրջանակներում քննության առարկա դարձնել թեկնածուների ստաժի գրանցման օրինականության հարցը:
5. Հակակոռուպցիոն դատարանի ստեղծման հետ կապված առաջարկվող փոփոխությունն է նախատեսվում նաև ԿԿՀ մասին օրենքում: Մասնավորապես՝ 26.1-րդ հոդվածում առաջարկվում է լրացնել 5.1 կետը, որով նախատեսվում է, որ ՍԴ, ԲԴԽ և ընդհանրապես բոլոր դատավորների թեկնածուների բարեվարքության վերաբերյալ ԿԿՀ ուսումնասիրության դաշտում պետք է ներառել նաև թեկնածուների կողմից նախկինում կայացրած դատական ակտի վերաբերյալ մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորությունների խախտում արձանագրող՝ ՀՀ մասնակցությամբ միջազգային դատարանի կամ այլ միջազգային ատյանի կայացրած ակտի ուսումնասիրությունը: Կարծում ենք, որ նման իրավակարգավորումը բովանդակային առումով հակասում է ԿԿՀ գործառնություններին, որի իրացման նպատակը թեկնածուների հակակոռուպցիոն կենսակերպի, վարքագծի ուսումնասիրությունն է, իսկ կայացված դատական ակտով եվրոպական դատարանի կայացրած և խախտում արձանագրած ակտերի ուսումնասիրությունը տեղափոխվում է խիստ մասնագիտական դաշտ, որը ԲԴԽ իրավասությունն է: Այնուամենայնիվ, ԿԿՀ-ն իր լիազորություններն իրականացնելիս քննարկվող խնդրով, ինչպես նաև թեկնածուների կողմից կայացված վիճահարույց ակտերի վերաբերյալ իրեն հայտնի դարձած փաստերի մասին պարտավոր է տեղեկացնել ԲԴԽ-ին, ինչը կապահովի նաև երկու կառույցների համագործակցային աշխատանքը:

Առաջարկ.

- ԿԿՀ մասին օրենքի 26.1 կետում առաջարկվող 5.1-րդ կետի լրացումը հանել նախագծից և ԿԿՀ կողմից դատավորների թեկնածուների բարեվարքության ստուգման դաշտում թողնել բացառապես հակակոռուպցիոն կենսակերպի և վարքագծի ուսումնասիրության շրջանակներում ԿԿՀ մասին օրենքում ներառված իրավակարգավորումները.
- ԿԿՀ-ն, իր լիազորություններն իրականացնելիս, թեկնածուների կողմից եվրոպական դատարանի կայացրած և խախտում արձանագրած ակտերի, ինչպես նաև թեկնածուների կողմից կայացված վիճահարույց ակտերի վերաբերյալ իրեն հայտնի դարձած փաստերի մասին պետք է տեղեկացնի ԲԴԽ-ին:

Հեղինակներ՝

Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն

Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ